

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ
ДЛЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ГРОМАД:
ДОСВІД УЖГОРОДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Мелеганич Г.І.,
кандидат політичних наук,
директор Центру сталого розвитку
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

У статті висвітлено роль та значення діяльності університетів для забезпечення сталого місцевого розвитку громади. Проаналізовано досвід Ужгородського національного університету в цій сфері. Визначено основні напрями співпраці університету з громадою, вказано на важливу роль міжнародних організацій та інституцій, які стають посередниками між ВНЗ та територіальною громадою в Україні.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, громада, проекти, сталий розвиток.

Відколи з'явилася університетська освіта, установи, що її забезпечують, відіграють важливу роль в житті суспільства. Університетська спільнота продукує нові знання, стоїть на варті збереження та поширення знань і цінностей та виконує функції критика суспільства. Сьогоднішня організація освіти все більше носить міждисциплінарний характер. Знання, отримані у вищому навчальному закладі, не є вузькоспеціалізованими. Після закінчення університету студент розширює свій кругозір, вміє аналітично та стратегічно мислити, а також орієнтується у суспільно-політичних процесах у державі та світі.

Ужгородський національний університет (далі – УжНУ) один із найпотужніших вищих навчальних закладів Західної України та Карпатського єврорегіону. Наразі в УжНУ навчається понад 15 тисяч студентів, і це є найчисельніша організація в області. Відповідно це покладає на нього як на значну за чисельністю структуру відповідальність за процеси, що відбуваються в цьому регіоні загалом та в кожному населеному пункті зокрема.

Останні десятиліття в Україні відзначені відтоком населення з сіл у великі міста. Так, загалом перепис 1926 року (УРСР в межах 1926 р.) свідчить, що міське населення становило 5373,6 тис.(18,5%), а сільське – 23644,6 тис. (81,5%). За майже сто років ситуація кардинально змінюється, і станом на 1 січня 2015 року міське населення становить 31336,6 (69,1%), сільське населення – 14089,6 тис. (30,9%) [3].

тип населених пунктів	чисельність мешканців	частка населення України
міста > 1000 тис.	5 263 782	11,53%
міста 500 — 1000 тис.	4 117 289	9,02%
міста 100 — 500 тис.	8 699 378	19,06%
міста 50 — 100 тис.	3 002 027	6,58%
міста 20 — 50 тис.	3 502 016	7,67%
міста 10 — 20 тис.	2 267 791	4,97%
міста < 10 тис.	677 793	1,49%
сміт > 10 тис.	551 460	1,21%
сміт < 10 тис.	3 299 337	7,23%
села	14 252 764	31,23%

Загалом в Україні переважає міське населення, але Закарпатська область є найменш урбанізованою в Україні (37%), тут переважає сільське населення, відповідно варто значну увагу приділяти розвитку територіальних громад. У

Закарпатті великих міст небагато, а сіл – 63 %, тому молоді люди дуже часто повертаються до своїх населених пунктів, у сільську місцевість. Повертаються вони до рідного села вже фахівцями в своїй галузі та свідомими громадянами Української держави. Головну роль у цьому процесі відіграє вищий навчальний заклад, оскільки саме за роки студентства молода людина дорослішає, розширює свій кругозір та набуває нових знань та навиків.

Говорячи про роль вищих навчальних закладів у розвитку місцевих громад, варто виділити кілька основних пунктів із прикладами діяльності Ужгородського національного університету.

Отже, по-перше, освітня діяльність. Саме в стінах вузу студенти мають можливість познайомитися з основами успішного функціонування територіальної громади. Незважаючи на те, яку територіальну одиницю ми візьмемо для аналізу, завжди буде актуальною основна мета спільної людської діяльності в громаді, яка звучить так: «Краща якість життя для кожного тепер і для поколінь, що приходять». Для втілення поставленої мети за проголошеними критеріями однією із основних та необхідних умов є зміна суспільної свідомості у бік збалансованого розвитку суспільства, зміни в освіті, у вихованні людей. Освіта для сталого розвитку має за мету формування світогляду, що базується на принципах сталого розвитку, систематизації та засвоєння інформації з цієї проблематики.

Довідка. На важливості освітньої компоненти в сталому розвитку людства, що передбачає взаємне узгодження економічних, екологічних та соціальних чинників, наголошувалося на Всесвітній конференції «Планета Земля» в 1992 році в Ріо-де-Жанейро. В 2002 році на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі був ухвалений План дій, в якому рекомендувалося проголосити «Десятиліття освіти для сталого розвитку». Відповідно до цієї рекомендації Генеральна Асамблея

ООН на 57 сесії у вересні 2002 року доручила ЮНЕСКО бути провідним агентством із підготовки і проведення десятиліття освіти для сталого розвитку. Рада ЮНЕСКО на 166 сесії в квітні 2003 року ратифікувала рішення про проведення «Десятиліття освіти для сталого розвитку», починаючи з 1 січня 2005 року [4, с. 8-9]. В січні 2015 року Президент України підписав Стратегію сталого розвитку України до 2020 року).

Незважаючи на те, яку спеціалізацію обирає молода людина, вона має розуміти основні ідеї сталого розвитку: розв'язання економічних, соціальних та екологічних проблем і досягнення рівноваги між ними для забезпечення якісного рівня життя людини; впровадження зобов'язань нинішнього покоління, які гарантують таке збереження природних, соціальних та економічних ресурсів, щоб рівень добробуту наступних поколінь лишався не нижчим за сучасний. Тобто, все людство має ошадливо ставитися до навколишнього середовища. Провідну роль у процесі засвоєння цих ідей відіграють саме навчальні заклади.

З огляду на необхідність впровадження концепції сталого розвитку та виходячи з розуміння трьох основних її аспектів: економічного, соціального та екологічного, які треба впровадити на рівні держави, області та окремо взятого населеного пункту чи навіть інституції, рішенням Вченої ради УжНУ від 24 березня 2015 року створено Ресурсний центр зі сталого розвитку. Мета діяльності Ресурсного центру – сприяння реалізації міжнародних програм та сталому регіональному розвитку, а також активізація науково-дослідної діяльності ВНЗ у цій сфері. Основні завдання Ресурсного центру: поширення принципів сталого розвитку і кращих методик регіонального та місцевого розвитку; обговорення нових концептуальних теорій сталого розвитку суспільства, його основних характеристик та структурних елементів; сприяння самостійній науково-дослідній діяльності ВНЗ у сфері сталого розвитку регі-

ону; обговорення нових теорій та методик аналізу основних показників сталого розвитку регіону; отримання нових знань, постановка, вирішення та практична реалізація актуальних проблем сталого розвитку регіону і тих напрямів, що розвиваються на межі споріднених наук та міждисциплінарних зв'язків; участь у навчально-виховному процесі, залучення професорсько-викладацького складу, аспірантів, магістрантів і студентів до вирішення важливих науково-практичних завдань у сфері сталого регіонального розвитку.

Основними напрямками діяльності Ресурсного центру є:

- участь у межах компетенції у підготовці та реалізації складових цільових програм та проектів на території регіону;
- здійснення просвітницької діяльності шляхом реалізації проектів та проведення тренінгів, семінарів та інших заходів, спрямованих на розробку, планів, програм і пропозицій щодо розвитку соціальної, економічної і структурної перебудови регіону;
- сприяння проведенню наукової діяльності в напрямі регіонального розвитку;
- вивчення сучасних теоретичних підходів у сфері сталого соціального розвитку;
- розгляд та аналіз кейс-ситуацій із місцевого розвитку;
- організація зустрічей із провідними вченими, публічних науково-комунікативних заходів та подій, які мають на меті поширення наукового світогляду, посилення науково-дослідної роботи у сфері сталого регіонального розвитку;
- організація участі аспірантів та студентів у конкурсах наукових праць, конференціях та дебатах із проблематики сталого розвитку;
- організація та проведення конференцій, «круглих столів», навчально-методичних семінарів, інших

форм організації науково-дослідної роботи з проблематики сталого розвитку;

- сприяння поширенню досвіду, набутого українськими громадами з проблематики сталого розвитку, отриманого в результаті діяльності проектів ПРООН;
- розробка за дорученням органів місцевого самоврядування стратегії розвитку, здійснення комплексної оцінки територій;
- співпраця із зарубіжними агентствами регіонального розвитку та іншими недержавними установами в напрямі використання досвіду щодо діяльності, спрямованої на структурну перебудову та розвиток територій.

З початку 2015 року новостворений підрозділ взяв участь в організації таких заходів:

- 1) долучився до організації міжнародної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» в УжНУ;
- 2) організував шкільні та загальноуніверситетські дебати з проблематики сталого розвитку;
- 3) ініціював проведення міжрегіональних дебатів 14–16 травня 2015 року у мережі вузів-партнерів ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» на базі УжНУ;
- 4) оголосив конкурс наукових робіт студентів із означеної проблематики, роботи переможців будуть опубліковані у збірці, а їх автори візьмуть участь у літній школі «Сталий розвиток за участі громад»;
- 5) для бажаючих викладачів та тих, що забезпечують викладання дотичних курсів, організовано тренінг із проблематики сталого розвитку та організації громад;

б) для студентів відбуваються ознайомчі візити в успішні громади;

7) організуються студентські практики і т.д.

Подальшим необхідним кроком є впровадження навчальних курсів (або ж їх компонентів) із цієї проблематики для студентів більшості спеціальностей. Так, на сьогоднішній день в УжНУ студенти спеціальності «Державна служба» слухають курс «Стратегічне планування», спеціальності «Політологія» – «Сталий розвиток громади», спеціальності «Екологія» – «Сталий розвиток» та ін.

По-друге, міжнародна та міжвузівська співпраця.

Багато чому нам доводиться вчитися з позитивного досвіду наших закордонних партнерів. Значну роль відіграють міжнародні організації та проекти. Так, до прикладу, Європейський Союз та Програма розвитку ООН в Україні сприяють місцевому розвитку, орієнтованому на громади в Україні уже впродовж багатьох років. Зараз триває III етап – фаза дій: впровадження конкретних пропозицій, надання грантів для їх впровадження, діяльність без надання грантів та інша інноваційна діяльність. Ужгородський національний університет співпрацює з Проектом «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (далі – МРГ) з 2011 року. На відміну від багатьох подібних проектів, цей впроваджує компонент «Управління знаннями», і саме цим Проектом створено мережу ВНЗ-партнерів в Україні, завдяки чому успішно реалізується низка спільних заходів. Було встановлено партнерство з більше ніж 20 університетами для співробітництва, зокрема для викладання курсу зі сталого розвитку, стажування студентів, проведення невеликих досліджень, семінарів та видання публікацій на теми, пов'язані з місцевим розвитком громад. Після надання підтримки з проведення семінару та навчання 13 університетів ініціювали викладання окремого курсу або модулю зі сталого розвитку суспільства у своїх навчальних закладах.

Місцевий розвиток, орієнтований на громаду, є частиною цього курсу. Проект МРГ підтримав публікацію навчального посібника. Близько сотні студентів з університетів-партнерів беруть участь у конкурсі наукових робіт. Щороку проводиться конкурс наукових робіт та літня школа «Сталий розвиток за участі громад» для студентів. Міжнародна та міжвузівська співпраця передбачає міжнародні конференції, «круглі столи», семінари; обмін студентами, зокрема для проходження практик; створення мережі партнерських вузів; конкурси проектів та наукових робіт для студентів.

По-третє, наукова діяльність. Науково-педагогічні працівники, окрім передання знань студентам, мають продукувати нові ідеї та доробки для розвитку місцевих громад. Тобто наукові дослідження, видання монографій та захист дисертацій, які б могли сприяти розвитку громад. Участь професорсько-викладацького складу у конкурсах індивідуальних та колективних мікрогрантів для науковців, які займаються дослідженнями проблем життя та розвитку місцевих громад; проведення спільного оцінювання громади; тренінги і навчальні візити для обізнаності та розуміння цінності цього підходу (для громад та органів влади); систематизація та оцінювання досвіду для підготовки рекомендацій щодо проведення відповідних змін (наприклад, законодавчих), написання курсових, дипломних робіт. Чотири роки поспіль організовуються партнерською мережею вузів студентські дебати із зазначеної проблематики. Студенти Ужгородського національного університету в 2014 році здобули перемогу на такому дебатному турнірі, а в 2015 році посіли друге місце.

По-четверте, бази практик та ознайомлення з життєдіяльністю громад. Для того, щоб студенти були зацікавлені у місцевому розвитку своєї територіальної громади, вони мають побачити успішні практики, зрозуміти,

як вони особисто можуть долучитися до цього процесу. Варто налагоджувати контакти з сільськими радами для проходження студентських практик. Так, наприклад, студенти спеціальності «Політологія» вже кілька років поспіль проходять ознайомчу та переддипломну практику в Закарпатському обласному регіональному офісі Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», але ця практика доступна і для студентів інших спеціальностей. Студенти або ж випускники можуть бути залучені до стратегічного планування розвитку територіальних громад. Крім того, за підтримки Проекту МРГ восени 2014 року було організовано ознайомчі поїздки в успішні громади Закарпатської області. Цей захід дав значні результати, його планується проводити щорічно.

Отже, концепція суспільно орієнтованої освіти принесе бажані результати й малим громадам, і суспільству в цілому. Щоб зацікавити молодих людей у діяльності в цій сфері, у проведенні досліджень, університети та громади повинні працювати разом, на умовах партнерства та рівноправності. Теоретики та практики в спільній діяльності мають створити ефект синергії від їхніх двох світів на ґрунті довіри, знання, досвіду та спільного бажання поліпшити життя груп знедолених людей, громад і окремих осіб.

Список використаних джерел

1. Мельниченко О. Роль університетів у процесі економічного розвитку громади / Олена Мельниченко, Перрі Кальче // Економічний розвиток громади. – 2007. – № 4, грудень. – С.15-16.
2. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cba.org.ua/ua/>
3. Населення України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5>

%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

4. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / за ред. В. Підліснюк. – К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. – 88 с.
5. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>

The article analyses the role and importance of university activity for sustainable local community development. It gives the analysis of the experience of Uzhhorod National University in this field. The article shows the research results of the main directions of cooperation between the University and community. It notes the essential role of international organizations and institutions that are the intermediaries between universities and local communities in Ukraine.

Keywords: *higher educational institutions, community, projects, sustainable development.*